

309. *Obj.* 1°. Creditor bona fide credens pecuniam non debet ex beneficio suo sentire damnum: sed in hoc casu grave sæpe damnum sentiret; cum sæpe probare non possit, mutuum in rem civitatis versum esse.

2°. In dato casu civitati, vel collegio incumbit probatio, quod pecunia non sit versa in utilitatem ejus; ergo. *Prob. Ant.* Nam creditor tanquam actor probat intentionem suam de mutuo dato, e. g. per instrumentum legitime confectum, et contra excipit civitas, vel collegium, pecuniam non versam esse in ejus utilitatem: atqui reus excipiendi fit actor, teneturque exceptionem probare. *L. 1. ff. de Except. L. 19. c. de probat.*

3°. Administrator jure potest omnia, quæ specialiter ei non prohibentur: sed accipere mutuum pro necessitate civitatis, vel collegii non prohibetur administratori; ergo hoc gravare potest communitatem; *subs.* atqui si gravatur communitas, creditor liberatur ab alia probatione, modo a se datum mutuum probet; ergo.

4°. Privatus obligatur ad restitutionem mutui, licet creditor non probet, versum illud esse in rem privati: atqui civitas, vel collegium per administratorem contrahendo mutuum venit sub nomine, et utitur jure privatorum, *L. 16. ff. de V. S.*

5°. Si civitas tota, vel collegium totum, aut saltem pars major consentiret in acceptionem mutui, ex hoc vere obligaretur, etsi creditor non probaret, illud in ejus utilitatem versum esse, *C. 1. de his quæ a maj. part.* Sed administrator, sive plures administratores repræsentant civitatem, seu collegium totum, et habent se instar procuratorum *cum libera*, ut, quod ipsi fecerint, civitas ipsa fecisse intelligatur, *Arg. Reg. 72. qui facit per alium. in 6.*; ergo.

Ad 1um. *R. N. min.* Regressum enim contra administratorem habet, *L. 27. ff. de R. C.* sique hic solvendo non sit, creditor sibi imputare debet, suæque facilitati, ac imprudentiæ; cum error juris clari illum non excuset in præjudicium, ac damnum civitatis, vel collegii.

Ad 2um. *R. N. Ant. Ad prob.* Regula hæc: *Quod reus excipiendi fiat actor*, et teneatur probare exceptionem, inter exceptiones alias etiam istam patitur, quod probare non teneatur, quando intentionem suam in jure fundatam habet; ut accidit in casu præsentis. Ita Episcopus excipiens, Ecclesiam suæ Diocesis esse sibi subjectam; item Parochus, decimas in sua Parochia esse, exceptionem probare haud tenentur, quia habent intentionem in jure, quod ipsis assistit, fundatam.

Ad 3um. *R. D. M.* Potest omnia jure, modo tamen debito, et a jure ordinato *C. indebito*, et contra jus *N.* Mutuum autem non censetur nomine civitatis efficaciter acceptum, nisi hæc, vel major pars consenserit, vel a creditore probetur, illud in utilitatem illius versum esse.

Ad 4um. *R. D. min.* Si civitas ipsa consentiendo revera contrahat *C. secus N.* Tunc enim potius administrator contrahere censetur per *L. 27. cit.* et civitas tantum tunc contraxisse censetur, si mutuum in ejus utilitatem versum probetur a creditore. Nimirum hic favor civitatis est, ut superius dictum.

Ad 5um. *R. D. min.* Repræsentat civitatem in dispendiis *N.* in compendiis *C.* Jus sic disposuit: sed nec adæquate comparatur procuratori *cum libera*;

sed tantum secundum quid, quatenus potest ea omnia, quæ excepta non sunt, quæ docentur versa in communitatis utilitatem.

Nec dicas: Æquius tamen esse, ut communitas obligetur ex facto administratoris, et si is nocuit, ipsa contra hunc habeat regressum, quam ut creditor; nam

R. Communitatis, utpote personæ fictæ, major esse favor debet; ac proinde æquius est illam non lædi et obligari; cum, secus, majus huic læsionis periculum imminere posset.

ARTICULUS II.

QUID CONTRACTUS USURARIUS? AN, ET QUO JURE PROHIBITUS? SIVE USURÆ?

510. *Præmitto I.* *Usura* ab usu vel utendo, sicut *fatura* a fœtu, *cultura* a cultu nomen traxit. Et quoniam ex usu cujusque rei fructus proveniunt, usura ad *incrementum* hoc ex usu proveniens significandum adhiberi consuevit, velut apud TULLIUM *de Senect.* ubi ait: *Terra nunquam sine usura reddit, quod percipit*, hancque usuræ significationem, qua incrementum ex usu rei innuitur, etiam leges et canones receperunt, vocando usuram omne id, quod sorti capitali tanquam lucrum accrescit. Ea de causa usura etiam *fœnus* dicitur a fœtu, more Græcorum, quibus usura *τόκος*, *partus* est, a *pario*, eo quod per usum pecunia pecuniam, ceu fœtum, pariat. Hinc advertitur, quod vox *usura* ex se non sit nomen vitii; sed sicut incrementum, et lucrum aliud est honestum et licitum, aliud inhonestum et illicitum; sic usura licita vel illicita, justa vel injusta sit. Nobis hic sermo erit de infami usuræ crimine, quod in solo contractu mutui vel expliciti, vel impliciti locum ac sedem propriam habet, non in aliis natura a mutuo separatis, quamdiu in his virtuale mutuum, quasi sub pallio, non involvitur; sive hic inquiritur: An contractus reddendi aliquid supra sortem, præcise titulo ac ratione solius mutui sit, et quo jure prohibitus, ac similiter illud ipsum lucrum, quod vi talis contractus exigitur? usura enim modo ad hunc contractum, modo ad illud lucrum denotandum promiscue adhibetur. Hinc dum alias quaeritur: *an usura sit omni jure prohibita?* sensus est, an contractus modo memoratus sit omni jure prohibitus? vel lucrum illud, quod vi talis contractus percipitur, sit omni jure prohibitus? Verbo: an liceat vi mutui præcise, dum non concurrat alius titulus extrinsecus, supra sortem exigere aliquid tanquam debitum? Nam, ut ex dictis liquet, vox *usura* ex se et a natura sua, ac generaliter sumpta, vitii præcise nomen non est.

511. *Præmitto II.* Usura a Jurisconsultis æque ac Theologis varie dividitur, 1°. in *lucratoriam*, *compensatoriam*, *moratoriam*, sive *punitoriam*. *Lucratoria* est, qua sumitur lucrum ratione et titulo solius mutui, estque ipsa illa, de qua hic agitur. *Compensatoria*, dum quid supra sortem exigitur ad compensandum creditoris damnum. *Moratoria* sive *punitoria*, dum mutuatario imponitur aliquid supra sortem solvendum per modum pænæ, cum in reddenda sorte morosus esse cœperit. Vel ex communi hac divisione constat, usuram, ut sic, esse genus respectu usuræ licitæ et illicitæ; licita enim

est compensatoria omnium consensu. Sacri canones tamen vocem *usura* plerumque pro lucro illicito sumunt, ratione solius mutui percepto. Cum vero et alio sensu sumatur a jure civili et Jurisconsultis, imo Theologis, a quibus nec omnino licet recedere, merito sane ad evitandam confusionem nova usurae distinctio adhiberi coepit, dum his lucrum ex titulo solius mutui exactum, usuram *strictè dictam*; ex alio autem titulo extrinseco perceptum, usuram *minus strictè dictam* appellari visum; ut proinde qui in his vocibus, *usura minus strictè dicta*, nescio quid repugnans se reperire putant, ridiculos fluctus in simpulo movere videantur.

2°. In conventionalem et necessariam. *Conventionalis* est, quae etiam *externa* dicitur, quae in pactum deducta, vi pacti exigitur. *Necessaria*, quae, citra pactum, praestanda est, ut ex mora. Haec etiam in aliis contractibus habere locum potest. *Conventionalis*, etiam sub nomine usurae *realis* venit, cui opponitur *mentalis*, cum datur mutuum ex intentione vi mutui lucrum capiendi, sed sine pacto.

3°. In apertam et palliatam. *Aperta*, quae etiam formalis dicitur, est, dum ex mutuo formali exigitur lucrum. *Palliata*, vel virtualis, quae latet sub alio contractu apparenter justo, continente tamen virtualiter mutuum, vi cuius exigitur auctarium; unde quasi pallio tegitur; velut, cum mercator praecise ob dilationem solutionis ultra annum merces vendit carius, e. g. florenis 100. cum tamen pretium justum summum sit 90. vel 95. Dixi: *praecise ob dilationem solutionis*; nam si alius concurrat titulus pluris vendendi, ut lucri cessantis, damni emergentis vel expensae faciendae, etc. etiam licebit vendere pluris, servata tamen proportione. Et de his casibus intellige *c. in civitate. 6. h. t.*

4°. Usura praeterea vel est *moderata*, quae justos fines non excedit; vel *mordens*, quae, spectatis caeteris, justos limites egreditur. Item, alia dicitur *usura sortis*, lucrum, quod pro ipsa pecunia mutuo accepta datur, quae sors capitalis, vel debitum capitale appellatur: usura *usurarum* quando ex usura, pro sorte capitali non soluta, fit novum debitum, pro quo rursus usurae aliae exiguntur.

5°. A quantitate usurae aliae sunt centesimae, deunces, quincunces, etc. divisione olim a Romanis inducta, qui singulis mensibus solvebant usuras; quod si igitur ex 100. creditis denariis quolibet mense solverent unum, erat usura *centesima*, omnium maxima; hoc est 12. pro 100. in annum. Hanc usuram centesimam constituebant velut *as usurarium*, quem suo more dividebant in uncias 12. unde minorum usurarum nomina et divisio. Sic igitur *unciarium* foenus, vel usura unciaria erat pars duodecima centesimae, nempe 1. pro 100; usurae *sextantes*, 2. pro 100; *quadrantes*, 3. pro 100; *trientes*, 4. pro 100; *quincunces*, 5. pro 100; *semisses*, 6. pro 100; sicque porro usque ad centesimam, vel *as usurarium*.

512. *Dico*. Usura, sive sumpta formaliter pro contractu usurario, sive objective pro ipso lucro inde percepto tanquam debito: verbo, usura mere lucratoria, strictè dicta, est omni jure prohibita. Contra plerosque Doctores aetholicos

Prob. I. Ex jure naturali. Leges mutui in dati et redditi aequalitate versantur, ut tantumdem recipias, quantum dedisti, hoc est, in eodem genere,

quantitate et qualitate; haec enim mutui vera est, omnium consensu, notio: atqui jus naturale exigit, ut cujusvis contractus leges exacte serventur; ergo qui contra datas mutui leges agit, is contra jus naturale agit. *Subs.* sed qui plus exigit, quam dedit, agit contra leges mutui; exigit enim in majori quantitate; ergo. Nimirum, ut leges contractus emptionis venditionis versantur in aequalitate mercis et pretii, ita illae mutui in aequalitate dati et redditi; ac sicut proinde, qui supra justum pretium vendit, violat jus naturale, hoc ipso, quod violet aequalitatem, quae lex hujus contractus est, ita in mutuo. Praeterea justitia commutativa servari strictè aequalitatem in omni contractu praecipit, ac laesam reparari; ergo et in mutuo, ne quis plus accipiat, quam dedit; haec vero justitia commutativa in jure naturali fundatur. Exceptiones adversariorum contra rationem ex jure naturali desumptam ad solutionem objectionum reservamus.

Prob. II. Ex jure divino. Ex quo Testamentum vetus plura testimonia suppeditat. 1°. Levit. XXV. 35. *Si attenuatus fuerit frater tuus... ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti... pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.* 2°. Ps. XIV. 5. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?... qui jurat proximo suo, et non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* 3°. Ezech. XVIII. 8. et seqq. *Vir, si fuerit justus... et ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit; hic justus est, vita vivet. Quod si genuerit filium... ad usuram dantem, et amplius accipientem: numquid vivet? non vivet.* Leges vero morales veteris Testamenti quales illae sunt modo allatae, minime in lege nova antiquatae sunt, utpote in ipso jure naturali fundatae; nec Christus eas ullibi immutavit; quin potius ratas habuisse dicendus est, Luc. VI. 35. *Mutuum date nihil inde sperantes*, ut ad hunc locum notat D. THOMAS ad 4. Et vero quomodo abrogare voluisse censeretur potest, qui legem suam, illa veteri multo perfectiorem esse voluit?

513. *Prob. III. Ex jure positivo humano*. Et quidem de jure ecclesiastico nemini esse dubium potest. De hoc enim constat ex *tot. h. tit.*; ex Concil. NICENO relato in *c. quoniam 2. Dist. 47.*; ex *C. quia in omnibus. h. t.* quod est ALEXANDRI III.; *c. consuluit eod.* quod est URBANI III. Ex poenis gravissimis ab Ecclesia statutis in usurarios; nam 1°. sunt infames, *Can. 2. Caus. 3. Q. 7. 2°.* Excluduntur a sacramento Confessionis, S. Communionis altaris, sepultura christiana, *c. 2. de usur. in 6. 3°.* Fiunt irregulares, et excluduntur a sacris ordinibus, *Can. 2. D. 33. Can. 8. D. 46. 4°.* Si clerici sint, suspenduntur, vel plane deponuntur, *Can. 5. D. 47.* si laici, excommunicantur, fiuntque inhabiles ad testandum active, *c. 2. de usur. in 6.* De jure civili an et quatenus ab hoc usurae approbatae, constabit ex objectionibus. Certe jure Romano primitus *lege XII. Tabb.* cautum erat; ne quis *unciario faenore* amplius exigeret; ac postea istud ad *semiunciarium* redactum, teste LIVIO, *Lib. 7. cap. 27.* Postea quidem et centesimae invaluerunt; sed quam legem ad mediocritatem deduxit JUSTINIANUS, quo sensu, patebit.

Dixi in conclusione: *tanquam debito*; illud enim lucrum solummodo sub nomine usurae strictè dictae, sive prohibita venit, quod quis, ut in usura conventionali reali, vel ducit in pactum, sicque ut debitum exigit; vel, ut in usura mentali, intendit ut debitum, velut, dum quis dat mutuum animo

alterum sibi obligatum habendi ad præstandum lucrum. Unde non est usura, si mutuarius sponte sua, ex vera et mera liberalitate, dat aliquid in gratitudinem mutuanti; vel hic dat mutuuum, tantum sperans lucrum dandum ex liberalitate pura. Contra si lucrum speretur *ceu debitum ex gratitudine*, lus verborum est, nihil ab usura differens; etsi enim ex honestate alteri debeas beneficium; id tamen gratis præstas, ideoque te obligare velle injustum est; nam, licet gratitudo jure naturali debeatur; non tamen determinate in re temporali præstanda est, neque ut in hac debita potest exigi. Hinc merito INNOCENTIUS XI. proscripsit hanc ordine 42. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum, si exigitur, tanquam ex justitia debitum.*

314. *Obj. I.* Argumentum desumptum ex jure naturali inefficax est; ergo. *Prob. Ant.* Lucrum enim exigitur non propter sortem creditam in se, sed propter usum ejusdem; sed in hoc nihil injusti est; nam ut docet S. THOMAS ipsemet, 2. 2. Q. 78. a. 1. ad 2. potest aliquid accipi pro usu pecuniæ; et pro vasis argenteis, quorum alteri usus conceditur, accipitur pretium.

R. N. Ant. Ad prob. N. min. Jure enim naturali non licet pretium exigere pro re, quæ separatim æstimari non potest; vel certe ex usu rei alienæ; sed hoc fit, dum pro usu pecuniæ mutuatæ aliquid exigitur; usus enim pecuniæ separatus a pecunia ipsa in æstimationem et computationem deduci non potest, pretio distincto et speciali; sicut plane, qui justo pretio vinum vendit quoad substantiam, non potest præterea speciali pretio et distincto ejus usum vendere; ideo enim venditur ut bibatur, vel absumatur; ita hic. Unde non refert, quod in esse naturæ distinguatur vinum, et vini usus; non tamen in ordine ad commutationes distinguuntur; omniumque sanæ mentis consensu nequit speciatim vendi quoad substantiam justo pretio vinum; et speciali pretio vendi, ut bibatur. Deinde nequit vendi a me usus rei alienæ; sed pecunia a me mutuo data est res aliena; per mutuuum enim in mutuatarium transfertur dominium; ergo.

Ad min. prob. R. D. Pro usu pecuniæ mutuatæ *N.* elocatae, v. g. ad pompam, vel ponendam loco pignoris *C.* Idem est de vasis argenteis locari solitis. Hic vero non est contractus mutui, sed locationis, natura separatus a mutuo. In contractu autem locationis, juste pretium, vel merces exigi potest; nam res locata manet in dominio locantis; unde ex usu rei suæ lucrum capit, res enim domino suo fructificat, sicut et huic perire dicitur; at in mutuo transfertur dominium in mutuatarium; igitur lucrum exigeretur ex usu rei alienæ; sed penes mutuatarium, sicut est periculum, utpote dominum, sic et lucrum est. Unde in locatione, usus distinguitur a dominio; jus enim utendi penes locatarium est, dominio penes locantem remanente: in mutuo vero usus a dominio non distinguitur, sed utrumque in mutatione est.

Inst. 1. Mutuarius ex usu pecuniæ sæpe lucrum capit; ergo usus pecuniæ mutuatæ est quid æstimabile, quatenus interest debitoris eum sibi non alteri concedi.

R. 1°. Etiam emptor ex usu rei emptæ sæpe lucrum capit negotiando, etc. ergo et pro usu rei venditæ aliquid exigi posset separatim.

R. 2°. D. Cons. Ergo usus pecuniæ est quid æstimabile, quando creditoris

interest, ob lucrum cessans, damnum emergens *C.* secus *N.* Si mutuarius e re mutuata lucrum, vel commodum capit, e re sua capit, sicut emptor alius; nec idcirco usus ille æstimari separatim potest, quia in ordine ad usum fit mutuatio, sicut res emptori venditur ad hujus usum. Sic etiam emptoris sæpe multum interest, se usum rei emptæ habere, non alium; nec tamen idcirco præter justum pretium respondens ipsi rei venditæ, aliud distinctum licet exigere. Nimirum hæc contractus utriusque lex et natura est, ut vendatur, detur res cum dominio, ad usum domini.

Inst. 2. In mutuo reperitur aliquid æstimabile pretio, etiam præscindendo ab usu rei mutuatæ; ergo. *Prob. Ant.* Nam 1. mutuans debet interim carere sua pecunia: quæ carentia æstimabilis est. 2. Transfert a se dominium rei suæ; quod nemo tenetur facere gratis. 3. Pecunia præsens æstimabilior est, quam futura, sicut quodcumque bonum præsens præ futuro.

R. N. Ant. Ad prob. 1^{am}. *R.* Carentia illa plane titulus insufficientis est, exigendi aliquid supra sortem, cum sit essentialis mutuo, ad quod (est enim contractus realis) requiritur traditio actualis; fieri enim non potest, ut quis mutuam del pecuniam, eamque simul retineat. Privat se quidem potestate utendi pecuniam, qui mutat; sed et potestas hæc computari non potest; tum quia id ipsum est mutuo ex data ratione essentielle; tum quia ex privatione hujus potestatis (ut supponi debet) non fit deterioris conditionis mutuans, nec patiendo lucrum cessans, nec damnum emergens, etc. tum, si quid æstimabilitatis inesset, id omne compensaretur per hoc, quod totum rei mutuatæ periculum penes mutuatarium sit, resque tota in genere, quantitate, qualitate.

Ad prob. 2^{am}. *R. N.* quod fiat hæc translatio omnino gratis; fit enim cum obligatione restituendi in eodem genere, quantitate, et qualitate. Est enim mutuuum contractus natura sua gratuitus ac beneficus, non tamen *pure*, sed cum perfecta obligatione idem reddendi, ut in nullo fiat deterior conditio mutuantis. Cum ergo mutuuum eatenus contractus gratuitus sit, quatenus, extra necessitatem, dare mutuuum tenetur nemo; si tamen quis dare mutuuum velit, id facere gratis debet, quia hæc lex contractus gratuiti est. Sicut enim in commodato res gratis conceditur ad usum, restituenda post usum in specie; sic in mutuo conceditur gratis cum dominio ad abusum, sive consumptionem, post hanc restituenda in genere.

Ad prob. 3^{am}. *R. D.* Si expendatur, et ex ea fructus capiatur *C.* si otiosa relinquatur *N.* non enim apparet, cur tunc æstimabilior sit. Proinde merito INNOCENTIUS XI. damnavit hanc ordine 41. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid supra sortem a mutuuario exigere, et eo titulo excusari.* Et vero sequeretur, posse avarum, quanto magis hic afficitur pecunia præsentem, tanto plus exigere supra sortem; quod sane pudendum.

Inst. 3. Ponamus igitur, quod mutuans se obliget ad non repetendam pecuniam ad certum tempus; saltem hæc obligatio, quia onerosa, pretio æstimabilis est.

R. N. Obligatio enim non repetendi sortem ad aliquod tempus est mutuo essentialis et intrinseca, quam gratuito subit mutuans; in mutuo enim res

tradi debet aliquando, post aliquod tempus reddenda; ac proin necessario aliquam obligationem contrahit non repetendi ad aliquod tempus sortem; unde pactum non repetendi ad certum tempus, etiam longius, nihil est aliud quam mutuum prorogatum, et ejusdem beneficii extensio, manens intra limites mutui. Sicut igitur non licet aliquid exigere pro obligatione ad aliquod tempus non repetendi sortem; sic nec pro obligatione præcise ad tempus certum, vel longius. Hinc merito rursus ALEXANDER VII. damnavit hanc ordine 42. *Licetum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

Inst. 4. Possum accipere aliquid, si me obligem ad mutuum dandum alteri, intra decennium, quandocumque voluerit; ergo etiam, si me obligem ad non repetendam sortem intra decennium.

R. N. Cons. Disparitas est; qui se obligat ad mutuandum intra 10. annos, debet, ex supposito, pecuniam suo periculo et incommodo asservare; cum ergo hoc et similia aliunde non compensentur, justè aliquid propterea accipitur. Secus est de mutuo dato; ex hoc enim nihil omnino patitur mutuans; præterquam enim, quod nihil ei incommodi timendum sit, totum quoque mutui periculum penes mutuarium est.

Inst. 5. Fidejussor jure exigit aliquid pro sponsione, quam in se, etiam sine periculo subinde suscipit; ergo et idem de jure naturali mutuans poterit.

R. C. Ant. N. Cons. Disparitas est, quod obligatio a fidejussore suscepta per nihil aliud compensetur, quam per hoc, quod ob sponsonem rependit debitor; obligatio autem mutuantis satis compensatur perfecta redditione debiti.

345. *Obj. II.* Jus positivum tam divinum, quam humanum non reprobatur penitus usuras, sed et subinde approbat; ergo non sunt malæ in se, vel intrinsece. *Prob. Ant. 1º.* de jure divino. Nam 1. *Deut. XXIII. 19.* cum dixisset Deus: *Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem,* addit: *sed alieno.* 2. *Deut. XXVIII. 12.* ait Deus: *Fenerabis gentibus multis, et ipse a nullo fœnus accipies.* 3. *Matth. XXV. Luc. XIX.* Christus usuram approbat, cum in persona patrisfamilias reprehendit servum nequam, quod pecuniam domini non dederit nummulariis, ut cum usuris exigeretur. *Prob. 2º.* de jure humano. Nam jure civili permittuntur usuræ ex stipulatione mutuo adjuncta, *L. 3. c. de Usur.* et variis LL. ut constat ex *ff. et C. h. t.*; ergo.

R. N. Ant. Ad 1ºm. et quidem quoad *prob. 1ºm.* *R.* cum S. AMBROSIO, *L. de Tobia. cap. 15.* ibi sermonem esse de usuris *justis*, non stricte talibus, cum Judæi hos infideles bello justo possent aggredi et spoliare, Deo dominium in terras et bona infidelium ab his in Judæos transferente, eo modo, quo Ægyptiorum pretiosa in eosdem transtulerat; sic vero non ex re aliena lucrum, sed rem suam exigebant Judæi fenerantes ad usuram infidelibus. Respondent alii cum S. THOMA 2. 2. *Q. 78. a. 1. ad 2.* permissum hoc fuisse Judæis quoad *alienos* tanquam minus malum, ne fratres suos usuris opprimerent Judæi, gens lucri semper et quæstus studiosa.

Ad 2ºm. *R.* Textus non est ad rem; nam *fenerare* accipitur pro eo, quod est simpliciter *mutuare*. Sic et *Eccl. XXIX.* pro *mutuare* sumitur: *Qui facit*

misericordiam feneratur proximo suo... fenerare proximo tuo in tempore necessitatis. Nimirum promittit ibi Deus Israelitis tantas opes, ut finitimis gentibus dare mutuum possint; quin ipsi necesse habeant ab his accipere mutuum.

Ad 3ºm. *R. N.* Nam et hic de lucro justo et honesto sermo est, nempe quod negotiando percipitur; dicitur enim, pecuniam dari debuisse τοῖς τραπεζίταις, mensariis, Collybistis sive argentariis, qui nummorum permutatione, ple-rumque justa, lucrum sibi et sociis acquirunt.

Ad prob. 2ºm. *R. D.* Permittuntur moratoria, vel punitoria *C.* mere lucratoria *N.* vel *subd.* Permittuntur, id est, tolerantur duntaxat, ferme ut lupanaria *C.* positive approbando *N.* Favet responsioni *L. 17. §. 3. in fin. ff. de Usur.* ubi: *Usuræ enim non propter lucrum petentium, sed propter moram solventium instiguntur.* Potuit enim a legislatore imponi moroso debitori pœna talis, et usura moratoria reddi pœnalis, itaque juste tunc exigi. Sicuti scilicet dominus rei furtivæ non possit auctoritate privata duplum exigere, potest tamen exigere auctoritate publica, legislatore hanc pœnam constituyente. Unde et pœna conventionalis a contrahentibus adjici potest; quia talis pactio nullo jure prohibetur; quin non obscure permittitur, *c. Dilecti. 4. de Arbitr.* et *L. 15. C. de pact.* Talis enim pœna non solvitur vi mutui, sed ob moram et culpam in solvendo contra restituendi obligationem.

Nec obstat *L. 44. ff. de Usur. et fruct.* nec *L. 15. C. de Usuris*; nam in his legibus solum reprobat pœna conventionalis, quæ modum culpæ, vel taxam legibus, aut moribus definitam excedit.

Dices: Jura, naturale, divinum et humanum tantum reprobant usuras mordentes, non vero moderatas; ergo hæc saltem licite exiguntur.

R. N. Ant. Nam 1º. spectato jure naturali, lex mutui in dati et redditi æqualitate versatur, juxta num. 508. quidquid igitur æqualitatem mutuo propriam lædit, contra jus naturale est; sed usura moderata hanc æqualitatem etiam vere lædit, licet minus, quam immoderata; nam etiam moderata est lucrum supra sortem. Eodem igitur jure naturali prohibetur utraque; sicut eodem prohibetur furtum magnum et parvum. Deinde jus positivum sine discrimine usuras damnat; et vero quælibet mordet, una tantum plus quam altera, eum, qui mutuum accepit, qui non nisi ex necessitate aliqua in fœnus consensit. Unde ambæ, urgente justitia commutativa, debent restitui.

Si ais demum: Volenti non fit injuria; ergo saltem si mutuatarius consentiat in auctarium, vel usurarum solutionem, non committetur usura.

R. D. Ant. Volenti efficaciter, et non invito secundum quid, supposita honestate materiæ *C.* secus *N.* Mutuatarius non vulgè dare auctarium gratis, sed dat ceu debitum, compulsus necessitate, velletque mutuum secundum æquitatem; ergo mutuans illi injuriam facit, sicut vendens supra pretium justum emptori egenti, aut emptor emens infra justum venditori indigenti.

Ex dictis colliges multo magis, omni jure prohibitum esse *Anatocismum*, sive usuram usurarum lucratariarum, quando sortis usuræ non solute rediguntur in ipsam sortem, ex iisque lucrum rursus et usuram petitur. Dixi: *lucratariarum*; nam si debeantur usuræ vi alterius tituli justii, quam mutui, attento jure naturali, eæ in sortem redigi quidem possent; legibus

tamen positivis id prohibitum, *L. 29. ff. L. 3. et 28. C. de Usur.* ita quidem ut, si promissæ sint, non debeantur, et si solutæ, repeti possint. *L. 26. ff. de Condict. indeb.*

ARTICULUS III.

EX QUIBUS CAUSIS VEL TITULIS LICEAT EXIGERE ALIQUID SUPRA SORTEM?

Præmitto : Tametsi vi mutui aliquid exigere supra sortem juribus repugnet omnibus; posse tamen cum mutuo causas, sive titulos occurrere, vi quorum exigere auctarium liceat, satis certum est plerisque Doctoribus, nec diffitetur BENEDICTUS XIV. in *Epist. Encycl. ad Episc. Ital. anno 1743. die 1 Novembr.* Ac quidem ceu regula generalis statui potest, cum titulum concurrentem cum mutuo sufficere ad exigendum aliquid ultra sortem, qui in contractibus ac negotiis aliis ad percipiendum emolumentum sufficit ultra obligationem illius contractus, vel negotii; nam cum mutuans deterioris non fiat conditionis, quam alius, qui non mutuo dedit; non apparet, cur titulus, qui subin in negotiis aliis per accidens intervenit, justamque causam præbet percipiendi emolumenti, eandem cum mutuo concurrens non præbeat. Hic solum varios ejusmodi titulos expendimus, an sufficient ad proportionatum auctarium accipiendum supra sortem, velut *damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis, ejus assecuratio?* Alios suis adhuc singulos locis ad examen vocaturi.

516. *Dico I.* Damnum emergens est justus titulus exigendi aliquid ultra sortem creditam. Est communis, non tantum Jurisconsultorum, sed æque Theologorum cum Doctore Angelico, 2. 2. Q. 78. a. 2. ad 1. contra SCOTUM in 4. Dist. 15. Q. 2. a. 3.

Ratio est aperta; non enim tunc ratione mutui exigitur, sed damni, quod nemo tenetur subire gratis; estque æque, imo plus æstimabile, quam opera, quam alteri impendimus. Favet sat clare jus canonicum, *Can. Precariorum* 10. Q. 2. ubi: *Cum ratio et usus obtineat, neminem, cui non vult, contra utilitatem, et rationem cogi de proprio facere beneficium.* Item civile, juxta quod non decet, quemquam liberalitate sua periclitari, *L. 50. ff. de re Judic.* Præterea usura est lucrum ex mutuo, sed evitatio, vel compensatio damni realis non est lucrum. Idque procedit, etsi mutuatarius non sit culpabiliter morosus in solvendo; modo, citra mutuatarii moram, creditor propter mutuum habeat damnum emergens.

Requiruntur tamen ad hunc titulum quatuor: 1º. Ut mutuum revera sit causa damni, e. g. indiges ipse tua pecunia ad emenda necessaria, quæ nunc leviori, postea majori pretio vendentur; mutuas tamen. 2º. Ut moneas mutuatarium de damno emersuro, hocque in pactum deducatur; si enim non moneatur, posset nolle hoc onus subire, sed alibi sine eo quærere mutuum: ac si non deducatur in pactum, mutuatarius tantum tenebitur ad sortem, debetque mutuans suam sibi imputare negligentiam, nisi debitor injusta solutionis dilatione fuerit causa damni. 3º. Ut plus non exigas, quam quanti, perpensis omnibus, arbitrio boni viri et prudentis æstimatur damnum; ne videlicet lædatur æqualitas. 4º. Ut compensationem damni non statim et tempore, quo das mutuum, exigas tibi solvi, sed

quando est reddendum mutuum; hinc non licet petenti 100. dare tantum 90. vel 95. retentis pro damno emergente, cum ex his retentis damnum emergere non possit. Quod hic de damno emergente diximus, servata proportionatione, vero periculo damni applicari potest; ut enim nemo damnum, sic neque hujus periculum gratis subire tenetur.

517. *Dico II.* Etiam lucrum cessans, sive quod mutuans sua industria certo, vel probabiliter fuisset habiturus ex pecunia, quam dedit mutuum, est justus titulus exigendi aliquid supra sortem. Rursum communis, et communi praxi, saltem in Germania, firmata sententia.

Ratio est; quia tunc non exigitur aliquid ratione mutui, sed ratione alieius ipsi mutuo extrinseci, quod pretio æstimabile est; quale haud dubie lucrum certum est, sed et hujus spes.

Conf. data ratio contra Veterum quorundam sententiam: 1. Nec ipsa patitur æquitas, ut mutuans pro beneficio obligetur ad patiendum dispendium. 2. Pecunia per industriam habentis huic futura fructifera pluris valet, quam alia. 3. Spes lucri probabilis etiam æstimabilis quod sit, ex aliis patet contractibus; sic enim piscator licite vendit spem jactus retis, quo sperat se capturum pisces, licet pretio minori vendere debeat, quam ipsos pisces, *L. si jactum. 12. ff. de Action. empt.* Item, sic spes fructuum agrorum, fœtuum pecoris, etc., passim licite venduntur. Unde *L. un. C. de sententiis*, quæ pro eo, quod interest proferri dicuntur; sed creditoris interest, se lucro certo, vel probabiliter sperato non privari.

Nec obstat auctoritas divi THOMÆ; nam licet loco supra cit. favere videatur oppositæ quorundam sententiæ; re ipsa tamen potius nostræ favet; nam *Q. 62. a. 4.* ait, quod, qui damnificavit aliquem impediendo a consecutione boni, quod erat in via habendi, teneatur compensare, non quidem ex æquo, quia minus est habere in virtute, quam actu; sed secundum conditionem personarum et negotiorum. Igitur et sic intelligendus, *Q. 78.* vel dicendum, quod hic loquatur tantum de lucro, quod est in spe, vel potentia remota, pro ejus privatione utique nihil exigi potest.

Ad hunc tamen titulum pariter condiciones sequentes exigimus: 1º. Ut mutuum vere causa sit lucri cessantis. 2º. Ut non suppetant pecuniæ aliæ otiosæ, quæ ad idem lucrum possent impendi. 3º. Ut spes probabilis et non remota sit, lucri futuri. 4º. Ut moneatur propterea mutuatarius; ac deducatur in pactum, ut ante de damno emergente dictum; ac pariter 5º. Ut compensatio lucri cessantis non deducatur eo tempore, quo datur mutuum; sicut rursum in *Concl. præc. facta limitatio.*

518. *Dico III.* Etiam periculum, si est verum ac probabile, sortis amittendæ, vel non nisi magnis molestiis, aut expensis repetendæ, est, cæteris paribus, justus titulus aliquid exigendi supra sortem. Est Theologorum ac Canonistarum sententia communiter contra NAVARRUM, MART. TOLET. NATALEM ALEXANDRUM, *Theol. Dogm. lib. 3. cap. 7. artic. 5. Reg. 3.* aliosque.

Dixi: cæteris paribus. Nam 1º. supponi debet, mutantem de receptione sortis non reddi aliunde securum, per fidejussores, pignora; si enim ita reddatur securus, non suberit porro periculum, et cessabit quæstio. 2º. Periculum non debet esse quaecumque et commune, aut universale, quod